

Joop. W. Koopmans, Werner Thomas (red.)

Propaganda en spektakel: vroegmoderne intochten en festiviteiten in de Nederlanden

Maastricht: Shaker Publishing, 2009, 149 blz., 50 illustraties, € 25, ISBN 978-90-423-0396-6.

Elk jaar geeft de Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Nieuwe Geschiedenis (VNVNG) een bundel uit naar aanleiding van haar jaarcongres. In 2009 was het thema van deze bijeenkomst 'Propaganda en spektakel: Intochten en festiviteiten in de Nieuwe Tijd'. Bijna alle lezingen van dit congres zijn samengebracht in een bundel onder redactie van Joop Koopmans en Werner Thomas. Terwijl de expertise van de eerste volop in het veld van de vroegmoderne media en propaganda ligt, valt dit thema eerder buiten het kennisveld van inquisitiespecialist Werner Thomas. Waarschijnlijk ontbreken in de inleiding op de bundel daarom nogal wat belangrijke recente bijdragen over vorstelijke intochten in de Zuidelijke Nederlanden. Opmerkelijk is niet alleen het onvermeld laten van het werk van Stijn Bussels en Anne-Laure Van Bruaene, maar ook de manier waarop de standpunten uit een toonaangevende bijdrage van Hugo Soly worden ontkracht. Daarvoor wordt namelijk niet verwezen naar de recentste historiografische ontwikkelingen, maar wel naar een verder onbekende en onuitgegeven Leuvense licentiaatsverhandeling uit 1990. Verder ontbreekt in de inleiding een theoretische luik waarin het begrip propaganda wordt uitgediept. Zo had deze bundel een bijdrage aan het historisch debat kunnen leveren door aan te geven hoe de vroegmoderne propaganda zich verhiel tot de achttiende-eeuwse opkomst van de publieke sfeer. Door het ontbreken van een stevige inleiding mist de bundel soms samenhang.

De bijdrage van Jonas Goossenaerts biedt een interessant perspectief op de vorstelijke intreden tijdens de laatmiddeleeuwse periode. Hij toont op basis van vorstelijke en stedelijke bronnen aan dat de Brugse Blijde Inkomst van Karel de Stoute in 1468 door alle deelnemende groepen op hun eigen manier werd geïnterpreteerd. Hoewel hij het niet met zoveel woorden

zegt, legt zijn bijdrage meteen de beperkingen van vorstelijke propaganda bloot. Ondanks alle financiële inspanningen van de Bourgondiërs om hun machtsoverwicht te propageren in de optocht, slaagde de stedelijke overheid erin om de eigen identiteit te benadrukken. Daardoor blijft achteraf de vraag open wat de toeschouwers precies in de symbolische taal van de intocht lazen: de macht van Bourgondië, de eigenheid van de stedelijke identiteit of beide.

Ook Jac Geurts beklemtoont in zijn artikel de beperkingen van de vorstelijke propaganda. Hij vertrekt vanuit de interessante vaststelling dat de zestiende-eeuwse intochten van Filips II niet overal met evenveel luister werden gevierd. Vooral in Oost-Nederland was het enthousiasme voor de nieuwe vorst volgens de kroniekschrijvers vrij luw. Die vaststelling koppelt Geurts aan de vrij recente incorporatie van Gelre in het Habsburgse rijk, de beperkte kennis van renaissance-ideeën in deze streken én de eigen bestuurstradities in Oost-Nederland. Geurts heeft ongetwijfeld gelijk als hij stelt dat vóór de Opstand de belangrijkste breuklijn zich tussen de zee- en landgewesten bevond en niet tussen noord en zuid, maar zijn analyse is niet geheel sluitend. Zo is het opvallend dat ook in de Hollandse steden de intochten van Filips II vrij sober verliepen. Een vergelijking met de Waalse provincies zou hier meer duidelijkheid kunnen brengen over de eigenlijke oorzaken van de verschillen.

Net als Goossenaerts en Geurts wijst Elmer Kolfin op de beperkingen van de vorstelijke propaganda. Kolfin geeft een kunsthistorische bespreking van de muur- en plafondschilderingen in Huis ten Bosch. Interessant is de vaststelling dat ook de culturele bovenlaag die het paleis bezocht, de inhoud van de voorstellingen zelden begreep. De bezoekers waren weliswaar onder de indruk van de muur- en plafondschilderingen, maar de ingewikkelde symboliek van de voorstellingen schoot zijn doel voorbij. Spijtig genoeg blijft deze bijdrage vaak op het beschrijvende niveau steken. Dat geldt grotendeels ook voor de bijdrage van Joop Koopmans over het vieren van de verjaardag van de stadhouder na het verdrijven van de patriotten in

1788. Op basis van eigentijdse nieuwsberichten weet hij een goed beeld te schetsen van de politieke situatie in de Republiek aan het einde van de achttiende eeuw. Koopmans weet een nieuw inzicht aan de verzamelbundel toe te voegen doordat hij aantoonde dat propaganda deels werd opgelegd aan de bevolking, maar deels ook door de burgers werd gedragen.

Eelco Elzinga besluit de bundel met een stuk over de continuatie van de Blijde Inkomsten na 1800. Ook deze bijdrage is erg beschrijvend van opzet, maar niettemin vormt ze een mooi sluitstuk. Elzinga toont aan dat de traditie van Blijde Inkomsten in Nederland na 1800 werd voortgezet. Tijdens de negentiende eeuw viel men grotendeels terug op rituelen uit het Ancien Régime. Zelfs het iconografische programma van de intreden sloot nauw aan bij het verleden. Zo wezen de Nederlandse vorsten maar al te graag op de continuïteit met de Habsburgse vorsten waarvan de Republiek zich in de zestiende eeuw net had afgescheurd. Pas in de twintigste eeuw was er sprake van een zekere modernisering van de Blijde Inkomst van de vorst. Spijtig genoeg gaat Elzinga niet dieper in op deze veranderingen. Zo vermeldt hij wel de onlusten bij de intredeplechtigheid van Beatrix maar duidt hij het achterliggende proces van democratisering niet.

Net als elders in de bundel moet de lezer ook in de laatste bijdrage van Elzinga zelf de passende conclusies bij het gepresenteerde materiaal trekken, en juist daar laat deze bundel heel wat kansen liggen. Een intelligente epiloog had hier soelaas kunnen bieden, want het had de redacteurs de mogelijkheid gegeven om de belangrijkste conclusies van deze bundel aan te stippen. Zo weten we dankzij deze bundel meer over de vorstelijke intrederituelen in de Noordelijke Nederlanden, terwijl in de historiografie doorgaans de laatmiddeleeuwse Zuidelijke Nederlanden alle aandacht opslokken. Bovendien is de lange chronologische lijn van middeleeuwen tot vandaag uiterst interessant. Daarbij komen de Zuidelijke Nederlanden weliswaar iets te weinig aan bod, maar *Propaganda en spektakel* maakt de lezer alvast duidelijk dat propaganda geen eenvoudig eenrich-

hoord, gelezen

tingsproces was tijdens het Ancien Régime. Verder onderzoek moet wel nog uitwijzen hoe dit in de vroegmoderne Republiek dan precies verschilde van de monarchale Zuidelijke Nederlanden.

Maarten van Dijck